

УДК 342.25

Ю.П. Харченко, канд. наук з держ. упр.

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ**Ю.П. Харченко**, канд. наук по гос. упр.

Черниговский национальный технологический университет, г. Чернигов, Украина

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ ВЛАСТНЫХ ПОЛНОМОЧИЙ**Yuliia Kharchenko**, PhD in Public Administration

Chernigiv National University of Technology, Chernigov, Ukraine

THEORETICAL ASPECTS OF DECENTRALIZATION OF AUTHENTIC AUTHORITIES

Досліджено та проаналізовано окремі аспекти децентралізації державного управління; розглянуто типи децентралізації, їх можливий вплив на створення умов розвитку держави та територіальних громад з урахуванням комплементарності взаємодії цих інститутів. Обґрунтовується необхідність дотримання певного балансу між централізацією та децентралізацією повноважень і ресурсів, використання в різні часові періоди різних типів і форм децентралізації з урахуванням унікальних економічних, соціальних, політичних, культурних, історичних особливостей та умов відповідних етапів розвитку держави.

Ключові слова: державне управління, територіальна громада, взаємовідносини держави та територіальної громади, повноваження, інституціональна спроможність.

Исследованы и проанализированы отдельные аспекты децентрализации государственного управления; рассмотрены типы децентрализации, их возможное влияние на создание условий для развития государства и территориальных общин с учетом комплементарности взаимодействия этих институтов. Обосновывается необходимость соблюдения определенного баланса между централизацией и децентрализацией полномочий и ресурсов, использование в разные временные периоды различных типов и форм децентрализации с учетом уникальных экономических, социальных, политических, культурных, исторических особенностей и условий соответствующих этапов развития государства.

Ключевые слова: государственное управление, территориальная община, взаимоотношения государства и территориальной общины, полномочия, институциональная состоятельность.

The report has analyzed the aspects of the decentralized state administration; made a look at the type of decentralization, of those who are ready for the development of power and territorial communities in order to complement each other. Obruntovuetsya neobhidnist dotrimannya Pevnyi balance mizh tsentralizatsieyu ta detsentralizatsieyu povnovazhen i resursiv, vikoristannya in rizni chasovi periodi riznih tipiv i detsentralizatsii forms of urahuvannya unikalnih ekonomichnih, sotsialnih, politichnih, cultural, istorichnih Especially that drain vidpovidnih etapiv rozvitku powers.

Keywords: state administration, territorial mass, mutual state power and territorial community, newlywarded, institutionalized hromo.

Постановка проблеми. Європейський курс розвитку, який обрала наша держава вимагає активізації змін в державному управлінні, що першочергово передбачає децентралізацію владних повноважень органів місцевого самоврядування.

Країни, які пройшли етапи децентралізації можуть стати гідним прикладом розвитку суспільних відносин, еталоном соціально-правової регламентації та захисту прав і свобод громадян.

В Україні фундаментальними підвалинами децентралізації є реалізація принципу народного суверенітету, згідно якого народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування (ст. 5 Конституції України). Основним Законом України передбачено поділ державної влади на законодавчу, виконавчу та судову (ст. 6), дотримання конституційного правопорядку, відповідно до якого органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їхні посадові особи зобов'язані діяти лише на

підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (ст. 19).

Конституцією визначено розподіл повноважень щодо парламенту, Президента, уряду, інших органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування (IV, V, VI, XI розділи Конституції України) та встановлено основні засади територіального, адміністративно-територіального устрою України (IX, X розділи).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Враховуючи, активне проведення реформ адміністративно-територіального устрою в Україні основні питання децентралізації ставали об'єктом досліджень відомих як закордонних, так і вітчизняних дослідників: В. Авер'янова, Г. Атаманчука, М.Бутка, М. Іщенка, В. Кампо, В. Куйбіди, А. Коваленка, О. Лук'янченка, В. Рибак, Н. Чумаченка та інших. Проте, не зважаючи на велику кількість наукових розробок є відкритим для дослідження питання теоретичного узагальнення особливо актуальних аспектів децентралізації.

Метою статті є аналіз вдосконалення теорії і практики сучасного державного управління, викликаного проведенням адміністративно-територіальної, регіональної реформ та висвітлення аспектів конструктивного соціального партнерства між центром і територіями.

Виклад основного матеріалу. Обраний Україною шлях децентралізації, вказує на європейський вектор розвитку, що активно впроваджується у державно-управлінську практику. В державі запроваджуються нові принципи управління. До прикладу зразковими можуть бути, принципи, що декларуються в сучасній європейській моделі публічного управління державою «Good Governance» («Належне врядування»). Запровадження цієї моделі засвідчить новий етап реалізації реформи публічного управління в Україні [1].

Для глибшого аналізу реформи адміністративно-територіального устрою, варто звернутись до визначення поняття «децентралізація». На семантичному рівні децентралізація (від латинського *de* – протиставлення, *centralis* – центральний) трактується як знищення, ослаблення або скасування централізації [2, с. 249]. Таким чином це система розподілу функцій і повноважень між державним і місцевими рівнями управління, яка значно розширить права останніх, а відтак підвищить роль інституту місцевого. Адже децентралізація є своєрідною системою управління, за якої частина функцій центральної влади переходить до органів місцевого самоврядування

Схвалена Кабінетом Міністрів України 1 квітня 2014 року Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (далі Концепція) викликана політичними процесами, що відбуваються в державі й суспільстві на шляху євроінтеграції. Вона передбачає децентралізацію, створення належних матеріальних (майно, зокрема земля, що перебувають у власності територіальних громад), фінансових (податки та збори, що пов'язані з територією відповідної адміністративно-територіальної одиниці) та організаційних умов для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень [3, с. 22].

Крім того, територіальні громади отримують права розпоряджатися земельними ресурсами в межах своєї території, об'єднувати свої майно та ресурси в рамках співробітництва територіальних громад для виконання спільних програм та більш ефективного надання публічних послуг населенню суміжних територіальних громад [4].

Аналізуючи дефініцію децентралізації владних повноважень, можна зазначити, що поняття децентралізація, є настільки давнє як і саме управління. Древні імперії, середньовікові королівства, а також сучасні держави причетні до вирішення таких питань, як: в якій мірі право збирати податки або приймати рішення на власний розсуд залишати на центральному рівні, а в якій передати місцевим чиновникам [5].

Децентралізація, як багатогранне явище бере свій початок ще в XIX – на початку XX ст. Вона базується на висновках економічної теорії і, як правило, містить у собі наступні чотири тези:

1. Децентралізація забезпечує більш ефективне розміщення ресурсів у громадському секторі. Система, при якій рішення про розміщення ресурсів у суспільному секторі приймаються на регіональному і муніципальному рівні, робить суспільний вибір більш точним, дозволяючи враховувати місцеві особливості суспільних переваг. ,

2. Децентралізація сприяє росту підзвітності органів державної влади в питаннях витрачання бюджетних коштів. Суть даного аргументу полягає у тому, що при децентралізації зв'язок між сплаченими податками й отриманими суспільними благами і послугами виявляється більш прямим і прозорим, оскільки податки стягуються там, де здійснюються бюджетні витрати.

3. Наявність власної податкової бази спонукає регіональну і місцеву владу вживати заходів для її розширення, тобто заохочувати розвиток регіональних і місцевих економік.

4. Наділення регіональної і місцевої влади правом самостійно розпоряджатися бюджетними коштами стимулює їх до скорочення необґрунтованих витрат у суспільному секторі.

Найдокладніше питання децентралізації досліджені Ж. Веделем. Як він вважає децентралізація, полягає у передаванні владних повноважень не державним службовцям і органам, що представляють центральну владу, а іншим органам, що не знаходяться в ієрархічному підпорядкуванні останній, переважно, які обрані населенням [6, с. 392].

Обґрунтування необхідності децентралізації має подвійний характер. По-перше, «децентралізація, передаючи безпосередньо до рук зацікавлених осіб управління справами, має переваги демократичного характеру», причому демократизм «набагато реальніший в місцевих масштабах, ніж в загальнонаціональних».

По-друге, «децентралізоване управління, якщо для нього забезпечені необхідні засоби і умови, є набагато менш вагомим і набагато більш практичним, ніж централізоване управління». Ж. Ведель [6, с. 397].

Разом з тим досвід, зокрема і європейський, впровадження основних аспектів децентралізації, вказує на те, що передача повноважень та ресурсів з вищого на нижчий рівень управління не гарантує стовідсоткового автоматичного забезпечення надання публічних послуг, особливо це стосується держав, в яких не стабільний розвиток економіки. Погіршення якості надання публічних послуг для громадян стали причиною їх рецентралізації. Зокрема, окремі види послуг надаються через рецентралізацію владних повноважень в Ірландії, Угорщині, Фінляндії, Чехії, Греції та ін. О.Нижник вказує, що зазначене свідчить про те, що повторний перехід до централізації та певна поступливість у вказаних питаннях, явище хоча і нове, про те обґрунтоване, оскільки місцеві органи влади позбавлені технічних можливостей для надання якісних послуг, а окремі мають значний вплив з боку місцевих еліт, щоб бути неупередженими.

Якщо принципи централізації і децентралізації регулюють питання взаємовідносин центру і місць, то для розподілу компетенції між різними органами одного рівня управління в латиноамериканських державах, як і в країнах Європи, використовуються принципи концентрації і деконцентрації.

Як зазначає М.Штатін, повноваження концентруються в руках одного органу, коли він здійснює всю повноту влади, надану даній адміністративно-територіальній одиниці, тоді як система деконцентрації передбачає розподіл функцій між різними органами однієї ланки. [7, с. 34].

Децентралізація передбачає передачу повноважень із центру на місця, що дозволяє надавати державні послуги, у відповідності із потребами і запитами населення. Перехід до децентралізації, звільняє пересічного громадянина від державної опіки і дозволяє будувати демократію знизу догори, тобто від потреби до її вирішення. Для цього дуже корисним є те, що громадяни перебувають в територіальній близькості з базовим рівнем влади, а тому реальні потреби громадян легше донести до виконавців.

Оскільки «децентралізація» є одним із важливих компонентів демократичних реформ, сприяє прозорості у діяльності влади, то, узагальнюючи вищенаведені визначення, можемо констатувати, що традиційно усталений погляд на децентралізацію як на процес, за якого в рамках централізованої держави утворюються самостійні одиниці, що є носіями місцевого самоврядування (громади), потребує вироблення нових підходів до аналізу його змісту.

Однак, варто зауважити, що децентралізаційні процеси, які тривають в Україні, передбачають, що необхідною умовою стабільного розвитку суспільства та ефективного функціонування держави є забезпечення балансу загальнодержавних інтересів не лише з інтересами територіальних громад, а й кооперація та координація цих інтересів на різних рівнях виконавчої влади.

В теорії державного управління зустрічаються типи децентралізації, які мають різні специфічні характеристики, політичне значення і обумовлюють досягнення успіху. На початку 1980 р. існувало досить поширене твердження, що децентралізація має типи, кожний з яких включає відмінні риси.

Зокрема, існує три типи децентралізації: політична, адміністративна і фінансова. Рис.1.

Рис.1 Типи децентралізації

Політична децентралізація – це, по-перше, передача владних повноважень органам влади на рівень управління, який нижчий центрального; по-друге, спільна розробка і реалізація політики шляхом залучення зацікавлених сторін. Політична децентралізація проявляється шляхом деволюції.

Прихильники політичної децентралізації вважають, що рішення, які прийняті шляхом широкого залучення громадськості, будуть кращими і більше відповідатимуть різноманітним інтересам суспільства, порівняно з тими рішеннями, які прийняті політичною владою на національному рівні [8, с. 147-157].

Під цим визначенням розуміється, що вибори політичних представників від місцевих виборчих дільниць, дозволяють громадянам краще знати їх політичних діячів, і в свою чергу політичним діячам – вчасно реагувати на потреби і бажання своїх виборців. Політична

децентралізація часто потребує конституційних чи визначених законами реформ, розвиток політичних партій, посилення законодавства, створення місцевих політичних одиниць і підтримки ініціатив та інтересів громадських груп.

Узагальнюючи першоджерела, класифікують п'ять форм фіскальної (фінансово-бюджетної децентралізації):

- самофінансування або відшкодування збитків виробництва шляхом плати користувачами за послуги;

- заходи часткового фінансування або виробництва, шляхом яких користувачі беруть участь у наданні послуг, розвитку інфраструктури шляхом фінансових внесків або вкладу робочої сили;

- розширення місцевих доходів (податки на нерухомість, продаж або непрямі платежі);

- трансферти, які переміщують загальні доходи від податків, що надаються центральним урядом місцевим органам влади для загальних або специфічних використань;

- надання дозволу на муніципальні запозичення або мобілізація грошових фондів місцевих органів влади через гарантування займу, кредитів.

Фіскальна децентралізація – це делегування фінансових ресурсів та повноважень, формування дохідної частини бюджету [9]. Вона передає місцевим органам влади, приватним підприємствам фінансові засоби, повноваження збирати місцеві податки, а також право визначати видатки місцевих бюджетів з метою виконання ними децентралізованих функцій. Адміністративна децентралізація спрямована на делегування владних повноважень стосовно процесу розробки і прийняття рішень, ресурсів і повноважень для надання державних послуг у визначених сферах з центрального до нижчих рівнів влади, галузевих управлінь підвідомчих центральним органам влади, агенцій [9].

Адміністративна децентралізація стосується перерозподілу владних повноважень, фінансових ресурсів і відповідальності щодо здійснення планування, фінансування і управління визначених державних функцій від центрального уряду і його органів до відповідних галузевих одиниць місцевих органів влади, підпорядкованим одиницям на всіх рівнях державного управління, напівавтономним державним органам влади, або регіональним органам влади, або асоціаціям (акціонерним товариствам), а також регіональним чи функціональним органам влади в межах визначеної території [10, с. 62].

Адміністративна децентралізація може тільки переміщувати повноваження від центральних урядових посадових осіб у столиці до тих, хто працює в областях (регіонах), провінціях чи районах, а також це може супроводжуватись створенням сильного галузевого управління або наділення відповідними ресурсами і повноваженнями місцевих влад під наглядом міністерств.

Адміністративна децентралізація втілюється через такі форми як деконцентрація і делегування.

Деконцентрація може застосовуватись горизонтально чи вертикально. Коли функції державного управління передаються підпорядкованим державним органам, наприклад, міністерству – це ознаки вертикальної деконцентрації. Про горизонтальну деконцентрацію йдеться тоді, коли на одному управлінському рівні створюють відповідні органи для різних спеціалізованих галузей [10, с. 97].

Найслабшою формою децентралізації і яка найчастіше застосовується в унітарних державах є деконцентрація. Вона включає в себе перерозподіл повноважень щодо процесу ухвалення рішень, фінансові і управлінські повноваження, а також відповідальність поміж різних рівнів центральних органів виконавчої влади. За таких умов, територіальні або галузеві управління знаходяться в підпорядкуванні тільки центральним органам влади.

Управлінські завдання за умов деконцентрації розподіляються на органи одного й того ж суб'єкта управління.

Найбільш довершеною моделлю децентралізації, оскільки передбачає передачу важливої частини державних повноважень до виключної компетенції місцевих органів самоврядування, які мають для цього власні джерела фінансування є делегування. Прийняття рішень та процес їх впровадження повністю належить до компетенції органів місцевого самоврядування. У випадку конфліктних ситуацій між органами центральної влади та місцевого самоврядування суди розглядають відповідні справи, лише при наявності порушень норм Конституції та чинного законодавства.

Делегування – це фактично компромісна модель децентралізації, яка знаходиться посередині між передачею повноважень та силою децентралізації. У цьому випадку органам місцевого самоврядування (не мережі органів центральної влади) передаються на виконання певні державні функції, в той час як органи центральної влади проводять певний контроль за виконанням задач та, як правило, мають виділяти кошти з державного бюджету для виконання цих завдань та передавати їх до органів місцевого самоврядування.

В цьому правовому полі, варто наголосити на найважливішому питанні це питанні меж повноважень органів місцевого самоврядування та органів державної влади в цілому при децентралізації. Тобто, головним критерієм раціональної децентралізації виступає досягнення найвищої якості обслуговування громадян, а головним принципом – субсидіарність, яка визначає найнижчу оптимальну межу втручання уряду в місцеві справи. Принцип субсидіарності в різних країнах тлумачать дещо по-різному, хоча в основному такі тлумачення збігаються [11, с. 6]. Амстердамський договір додав до Договору про заснування Європейської Спільноти Протокол про застосування принципів субсидіарності та пропорційності, де викладені керівні настанови щодо субсидіарності.

Незважаючи на те, що принцип субсидіарності знайшов своє відображення у Бюджетному кодексі, він і досі відсутній в чинному Законі «Про місцеве самоврядування в Україні», проте він розкривається у частині 3 статті 4 Європейської хартії місцевого самоврядування [10, с. 7].

Ця ж стаття містить ще один дуже важливий принцип, який пояснює підходи до децентралізації влади [10, с. 8].

Висновки. Отже, підсумовуючи основні теоретичні аспекти децентралізації варто підкреслити основні здобутки:

1) нормативно-правове підґрунтя для здійснення децентралізації передбачає діяльність держава в інтересах населення, на підставі закону, передаючи частину повноважень органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування;

2) неухильне дотримання принципу субсидіарності, тобто передача повноважень на максимально близький до громадянина рівень управління, який при цьому здатний виконати це повноваження ефективніше, ніж інші органи;

3) разом з повноваженнями від органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування більш високого рівня адміністративно-територіального устрою на більш низький рівень, відбувається і передача ресурсів та права органу місцевого самоврядування приймати рішення щодо переданих повноважень виходячи із місцевих особливостей [9].

Принципом субсидіарності передбачено також і зобов'язання влади діяти по відношенню до громади таким чином, щоб надати їй можливість вирішувати місцеві питання самостійно. Тому, варто наголосити, що однією з ключових проблем децентралізації є проблема міжбюджетних відносин. Вирішення вказаної проблеми відбувається з урахуванням принципу субсидіарності, хоча при цьому багатьом країнам притаманна концентрація значної частки коштів на центральному рівні.

Це часто пов'язано з необхідністю збереження важелів державної влади для реалізації державних пріоритетів на місцевому рівні та з наявністю певного ризику децентралізації.

«Муніципальні функції, як правило, здійснюються переважно тими властями, які мають найтісніший контакт з громадянином. Наділяючи тією чи іншою функцією інший орган, необхідно враховувати обсяг і характер завдання, а також вимоги досягнення ефективності та економії». «Якщо повноваження делегуються органам місцевого самоврядування центральним чи регіональним органом, органи місцевого самоврядування по мірі можливості мають право пристосовувати свою діяльність до місцевих умов». Ціллю деволюції є посилення органів місцевого самоврядування на користь місцевих громадян, таким чином сприяючи процесу демократизації суспільства. Ця модель, без заперечень, є виграною для місцевих автономій і передбачає наявність спроможного та відповідального місцевого самоврядування. Крім того, форма децентралізації, за якої відбувається пряма передача планувальних і виконавчих функцій від інститутів влади – організаціям неурядового сектора, представлена дивестицією (divestment), але це не є ні основною, ні найважливішою формою децентралізації, оскільки вона не пов'язана прямо з діяльністю системи місцевого самоврядування. Дивестування часто проводиться з частковою передачею адміністративних функцій, у поєднанні з дерегуляцією або частковою приватизацією.

Таким чином, незважаючи на те, що вище класифіковані види децентралізації передбачають в різній мірі делегування повноважень, влади і відповідальності до нижчих рівнів органів влади, напівавтономних державних організацій або приватним підприємствам, центральні органи влади все ж залишають за собою право впливу і низку владних повноважень, які регламентуються під час укладання відповідних контрактів (договорів, угод), збереження права відслідковувати якість надання послуг або виконання делегованих функцій, вносити необхідні корективи (за необхідністю) або достроково розривати укладені договори

Водночас треба чітко усвідомлювати, що, з одного боку, здійснення децентралізації є необхідним кроком з огляду на євроінтеграційний зовнішньополітичний курс держави, але з другого – може створити нові виклики для українського суспільства. Так, науковці виділяють такі групи ризиків у процесі децентралізації влади в Україні:

- ризики, пов'язані з необхідністю перегляду меж адміністративно-територіальних одиниць;
- послаблення державного контролю на регіональному та субрегіональному рівнях за реалізацією повноважень, які будуть передані виконавчим органам місцевих рад, в умовах слабкості інститутів громадянського суспільства поза межами великих міст;
- ризики для бюджетної системи країни; зниження якості місцевого управління та легітимності прийнятих рішень; зростання партикуляристських тенденцій в областях – тобто легітимізація у суспільній свідомості претензій регіонів на правосуб'єктність щодо тих політичних інтересів, які суперечать загальнонаціональним [11].

Також окремим питанням постає проблема готовності населення до децентралізації, адже вона передбачає високу правосвідомість громадян, розвиток їх особистої участі в прийнятті важливих питань, готовність самостійно розпоряджатися фінансовими та іншими ресурсами на місцях.

Список використаних джерел

1. Мельничук А. Децентралізація влади: реформа №1 [аналітичні записки]. / А. Мельничук, П. Остапенко. – К.: ЦОП «Глобус» ФОП Кравченко Я.О. – 2016. – 35 с.
2. Романенко О. Р. Фінанси : [підручник] / О. Р. Романенко. – К. : Центр навчальної літератури. – 2003. – 312 с.

3. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації влади в Україні: Колективна монографія / Кол. авт.; за заг. ред. Р. М. Плюща. – К.: РІДНА МОВА, 2016. – 744 с.
4. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 року № 333-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Орзіх М. Самоврядні території в системі державного устрою України // М. Орзіх / Місцеве та регіональне самоврядування України. – К., 1993. – Вип. 1-2. – С. 64.
6. Ведель Ж. Административное право Франции / Ведель Ж.; [пер. с франц. Л. М. Энтина]. – М.: Прогресс, 1973. – 512 с.
7. Штатаина М.А. Правовое регулирование вопросов местного управления в странах Латинской Америки / М.А. Штатаина. – М., 2003. – С. 34
8. Slater Richard. Democratic Decentralization or Political Consolidation: The Case of Local Government Reform in Karnataka, Public Administration and Development 9, no.2, (April-May). – 1989. – P. 147-157.
9. World Bank. Decentralization in the transition economies: challenges and the road ahead, Poverty Reduction and Economic Management Unit, Europe and Central Asia – 2001 – P. 3–11.
10. Сметанин Р. В. Управління процесом децентралізації державної влади і розвитку місцевого самоврядування / Р. В. Сметанин // дис. ... к. держ. упр.: спец. 25.00.04 / Р. В. Сметанин. – Д., 2010. – 177 с.
11. Ткачук А. Ф. Місцеве самоврядування та децентралізація. Законодавство (навчальний модуль) / Анатолій Ткачук. – К.: ІКЦ «Легальний статус», 2016. – 80 с.

References

1. Melnychuk A. Detsentralizatsiia vlady: reforma №1 [analychni zapysky]. / A. Melnychuk, P. Ostapenko. – K.: TsOP «Hlobus» FOP Kravchenko Ya.O. 2016. 35 s.
2. Romanenko O. R. Finansy : [pidruchnyk] / O. R. Romanenko. – K.: Tsentr navchalnoi literatury. 2003. 312 s.
3. Mistseve samovriadvannia v umovakh detsentralizatsii vlady v Ukraini: Kolektyvna monohrafiia / Kol. avt.; za zah. red. R. M. Pliushcha. – K.: RIDNA MOVA, 2016. 744 s.
4. Pro skhvalennia Kontseptsii reformuvannia mistsevoho samovriadvannia ta terytorialnoi orhanizatsii vlady v Ukraini: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 1 kvitnia 2014 roku № 333-r [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu : <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Orzikh M. Samovriadni terytorii v systemi derzhavnoho ustroiu Ukrainy // M. Orzikh / Mistseve ta rehionalne samovriadvannia Ukrainy. – K., 1993. – Vyp. 1-2. – S. 64.
6. Vedel Zh. Admynystrativnoe pravo Frantsyy / Vedel Zh.; [per. s frants. L. M. Энтйна]. – М.: Prohress, 1973. – 512s.
7. Shtatyna M.A. Pravovoe rehulyrovanye voprosov mestnoho upravleniya v stranakh Latynskoi Ameriky / M.A. Shtatyna. – М., 2003. – S. 34
8. Slater Richard. Democratic Decentralization or Political Consolidation: The Case of Local Government Reform in Karnataka, Public Administration and Development 9, no.2. 1989. P. 147-157.
9. World Bank. Decentralization in the transition economies: challenges and the road ahead, Poverty Reduction and Economic Management Unit, Europe and Central Asia – 2001 – P. 3–11.
10. Smetanyn R. V. Upravlinnia protsesom detsentralizatsii derzhavnoi vlady i rozvytku mistsevoho samovriadvannia / R. V. Smetanyn // dys. ... k. derzh. upr.: spets. 25.00.04 / R. V. Smetanin. – Д., 2010. – 177 s.
11. Tkachuk A. F. Mistseve samovriadvannia ta detsentralizatsiia. Zakonodavstvo (navchalnyi modul) / Anatolii Tkachuk. – K.: IKTs «Lehalnyi status», 2016. – 80 s.

Харченко Юлія Петрівна – кандидат наук з державного управління, доцент кафедри менеджменту та державної служби, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14027, Україна).

Харченко Юлия Петровна – кандидат наук по государственному управлению, доцент кафедры менеджмента и государственной службы, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченка, 95, г. Чернигов, 14027, Украина).

Kharchenko Yulia, PhD in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management and Public Service, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenko Str., 14027 Chernihiv, Ukraine).